

קידוש וקידושא רבא

הרב קלמן מאיר בר שליט"א

"ת"ר' זכור את יום השבת לקדשו' – זוכרהו על היין. אין לי אלא ביום, בלילה מנין – תלמוד לומר זכור את יום השבת לקדשו. בלילה מניין? אדרבה, עיקר קידושא בלילה הוא קדיש, דכי קדיש – תחילת יומא בעי לקדושי! ותו: בלילה מנין – תלמוד לומר זכור את יום. תנא מיהדר אלילה וקא נסיב ליה קרא דיממא! הכי קאמר: זכור את יום השבת לקדשו – זוכרהו על היין בכניסתו, אין לי אלא בלילה, ביום מנין תלמוד לומר זכור את יום השבת"¹.

ונחלקו רבותינו אי מצוה זו של קידוש על היין הוי מצוה מהתורה או מדרבנן ואסמכוה אקרא. והנה קיי"ל שבכל מצוות שאדם מחויב, אסור לאכול לפניו, וקיימא לן דטעימה שרי. וכמו לפני תפילת ערבית:

"אסור להתחיל לאכול חצי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית".

ובמגן אברהם שם:

"ומי"מ נ"ל דאין להחמיר בטעימה בעלמא"².

וכן מצינו לגבי נטילת לולב שאע"פ שפסק המחבר שאסור לאכול קודם נטילת לולב, כתב המגן אברהם שטעימה בעלמא שרי"³.

וא"כ צ"ע מ"ש קידוש שנפסק שאפילו טעימה אסור:

"אסור לטעום כלום קודם שיקדש ואפילו מים"⁴.

וכתב המשנה ברורה וביתר ביאור בשו"ע הרב שם בטעם החילוק דבכל המצוות איכא חשש שמא ימשך סעודתו ויבטל המצוה, ולכן שרי טעימה, שבזה אין חשש שיבטל המצוה אבל בקידוש אין האיסור משום דילמא מימשך אלא "כיון דחיוב של הקידוש חל עליו מיד בכניסת שבת" כלומר דבכל המצוות החשש הוא דילמא ימשך בסעודתו, ולכן בטעימה בעלמא אין חשש. אך בקידוש הטעם דעתה הוא זמן קידוש ולא נכון לטעום כלשהוא.

וכיוצא בזה כתב ה"ביאור הלכה" לגבי אכילה קודם בדיקת חמץ דכתבו הפוסקים דאכילה אסורה, אבל טעימה בעלמא שרי וכתב שם:

"ולי צ"ע דהא אין דומה זה לשאר דברים קריאת שמע ותפילה, שאין מצוותה

דווקא בתחילת הזמן, ולכן לא גזרו אלא בסעודה קבועה שאפשר להימשך וישכח

לגמרי. משא"כ בזה דקבעו חכמים הזמן לכתחילה תיכף בתחילת הלילה כמ"ש

¹ פסחים דף קו ע"א, ונחלקו הראשונים אי קידוש על היין הוי דאורייתא, עיין תוס' ד"ה זוכרהו בתירוץ השני, וכן משמע בפירוש המיוחס לרש"י נזיר דף ד ע"א. וכן בפירוש ר' אברהם מן ההר נזיר שם. וכן בתוס' רבינו יהודה ברכות כ ע"ב ובתוס' הרא"ש שם. ודעת ראשונים אחרים דהוי אסמכתא, ומהתורה אין צריך יין. עיין שו"ת הרשב"א סימן רצ"ה. ותוס' ר"ד בסוגיין בסוף דבריו. וכן דעת הרמב"ם פרק כ"ט מהלכות שבת הלכה א' וכן כתב החינוך סוף מצוה ל"א.

² שו"ע או"ח סימן קל"ה ובמגן אברהם סק"ד. וכן במ"מ סקט"ז: "ומי"מ טעימה בעלמא מיני פירות או אפילו פת בכביצה שרי".

³ שו"ע או"ח סימן תרנ"ב סק"ד.

⁴ שו"ע או"ח סימן רע"א סעיף ד' – וראה בביאור הגר"א שהוכיח מסוגיית הגמרא בדף קה ע"א דאיכא איסור בשתיית מים.

הרבה פוסקים, וא"כ השהייה גופא אף בלא אכילה אסור כשיגיע הזמן. וע"כ נראה
"משהגיע הזמן אין להקל בשהייה רבה אפילו ע"י פירות"⁵.

אלא דלפי זה תיקשי אמאי גם בקידוש של שחרית אסור לטעום כלום קודם שיקדש: "וגם זה
הקידוש צריך שיהיה במקום סעודה ושלא יטעום קודם לו כלום כמו בקידוש הלילה"⁶, והרי
בקידוש היום אין זמנו דווקא מיד בבוקר, וא"כ מ"ש משאר מצוות שאסור לטעום כלום קודם
הקידוש?

ועוד תיקשי דהנה הרמב"ם פסק:

"ומצוה לברך על היין ביום השבת קודם שיסעוד סעודה שנייה, וזה הוא הנקרא
קידושא רבה, מברך בורא פרי הגפן בלבד ושותה, ואחר כך יטול ידיו ויסעוד,
ואסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיקדש, וגם קידוש זה לא יהיה אלא במקום
סעודה".

והשיגו הראב"ד: "אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיקדש. א"א בחיי ראשי
אם מסברא אמרה לא סבר מימיו סברא פחותה מזו, ולפי שקראוהו קדושא רבה
יצא לו, ואינה כלום שכבר נתקדש היום בכניסתו"⁷.

הרי שהשיג הראב"ד שקידוש היום לא הוא קידוש אלא הוא רק ברכת היין, ולפי סברת הגר"ז
והמשנה ברורה, טפי הו"ל להשיג דאפילו היה זה קידוש, הא כיון דאין זמנו דווקא בתחילת היום,
א"כ שרי ליה לטעום, ואמאי הראב"ד לא השיגו בכך.
ולצורך הביאור הננו נדרשין לסוגיא דאין קידוש אלא במקום סעודה.

קידוש במקום סעודה

"אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת אמר רב ידי יין – לא יצאו, ידי קידוש –
יצאו, ושמאל אמר אף ידי קידוש לא יצאו"⁸.

וקיימא לן כשמאל דאין קידוש אלא במקום סעודה, וכן פסקו הטור והשו"ע סימן רע"ג.
והנה בטעמא דאין קידוש אלא במקום סעודה כתב הרשב"ם שני טעמים:

"אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב וקראת לשבת עונג, במקום שאתה קורא
לשבת, כלומר קרייה דקידוש שם תהא עונש ומדרש הוא. אי נמי סברא היא
מדאיקבע קידוש על היין כדתניא לקמן זוכרהו על היין, מסתמא על היין שבשעת
סעודה הוקבע דחשיב"⁹.

והנה הטעם השני של הרשב"ם, ודאי כוונתו שבעינן יין חשוב כדי לקדש עליו, ויין חשוב הוא
דווקא יין שבא בתוך הסעודה, ולא יין ששותה בדרך אקראי¹⁰, אולם טעמו הראשון של הרשב"ם
יש לומר שהוא דין בסעודה, שסעודת שבת בעינן תהא מקודשת ע"י קריאה – קידוש, וכ"כ הר"ן
בסוכה:

⁵ ביאור הלכה סימן תל"א ד"ה "ולא יאכל". וראה שו"ע הרב סימן תל"א בקונטרס אחרון סק"א.

⁶ שו"ע או"ח סימן רפ"ט סעיף א'

⁷ רמב"ם הלכות שבת פרק כ"ט הלכה י'.

⁸ פסחים דף ק ע"ב, וראה בתוס' רי"ד פסחים קו ע"א (מהדורא תניינא) שנקט הקידוש במקום סעודה הוא דין
דאורייתא אולם דעת רבינו יונה (הובא ברא"ש) שהדין קידוש במקום סעודה אינו אלא מדרבנן.

⁹ רשב"ם פסחים דף קא ע"א – וראה אגרות משה או"ח חלק ד' סימן ס"ג ענף ב' שדייק מדברי הרשב"ם שהוא דין
בסעודה, עיי"ש.

¹⁰ וראה בדברי "החינוך" מצוה ל"א: שכתב בטעם של קידוש על היין, שכן טבע האדם מתעורר בו הרבה: "וכבר
אמרתי לך כי לפי התעוררות האדם ומעשהו יתפעל אל הדברים לעולם". ולפיכך ברור טעמו של הרשב"ם שישן שבתוך
הסעודה יותר חשוב והאדם מתפעל בו יותר.

"היינו טעמא משום דקידוש במקום סעודה ומקמי סעודה אתחיל, כלומר הקידוש הוא מתחיל בסעודת השבת, ומתקן אותה"¹¹.

ונראה דהנפק"מ תהא, אי מהני קידוש אחר סעודה, דהנה התוס' כתבו על הא דאמר רבי יוסי, דאם התחילו סעודה קודם שבת דגומר סעודתו, ואח"כ מקדש, והקשו התוס' "ואיך יעשו הקידוש, הא אין קידוש אלא במקום סעודה?"

"וי"ל דחשיב קידוש במקום סעודה, כיון שמיד אחר הסעודה עושה קידוש, ואותה סעודה עולה לו לסעודת שבת"¹².

אמנם הר"ן כתב דקידוש במקום סעודה בעינן שיהא מקמי סעודה: "דקידוש במקום סעודה ומקמי סעודה אתקין"¹³.

ונראה שבוה נחלקו הראשונים, דהתוס' ס"ל שמה דבעינן מקום סעודה, כדי שיהיה יין חשוב, וא"כ אין נפק"מ אי היין מקמי סעודה או אחר סעודה, כיון שהקידוש נעשה על היין שבסעודה, אולם הר"ן ס"ל שמקום סעודה דבעינן הוא כדי לקדש הסעודה, כלומר הקידוש הוא מתחיל בסעודה שבת ומתקן אותה".

והנה איכא נפקותא נוספת דמה יהיה אם אינו אוכל כלל, האם יהיה חייב בקידוש על היין דהתוס' רי"ד כתב:

"אין קידוש נוהג אלא בסעודה, אבל היכי דליכא סעודה לא מחייב בקידוש, ומשום הכי לא מקדשינן בלילי יום הכפורים שחל להיות בשבת ומש"ה אמר רבה לתלמידיה: טעימו מידי דילמא אדאזליתו לביתיכו מתעקרא לכו שרגא, ולא מקדיש לכו דאין קידוש אלא היכא דאיכא סעודה, דאי יש קידוש בלא סעודה, אי מתעקרא שרגא ולא אכלי מה בכך יקדשו בלא סעודה"¹⁴.

מבואר מדברי התוס' רי"ד שאם אין לו סעודה אינו חייב כלל בקידוש, ואכן כן פסק בתשובת "מנחת-יצחק", שחולה שאינו יכול לאכול, וניזון שלא על ידי הפה, אינו חייב בקידוש, שכן כל היכא דליכא סעודה לא מחייב בקידוש. וסיים שם דפשיטא דמה שהחולה ניזון שלא בדרך הפה, לא מיקרי אכילה כלל¹⁵.

אולם בשו"ת עמק הלכה סימן צ"א השיב דקידוש במקום סעודה אינו לעיכובא, ולדברינו הדברים תלויים בשני טעמי הרשב"ם, דלטעמא קמא דהרשב"ם, דקידוש במקום סעודה, הוא על-מנת לקדש את הסעודה, א"כ פשיטא דאי אין סעודה אינו חייב בקידוש, וכדברי התוס' רי"ד. אמנם לטעמא בתרא דהרשב"ם, דבעינן קידוש במקום סעודה, כדי שיהיה קידוש חשיב, א"כ אי אינו אוכל יכול לבקש ממשהו אחר שיקדש עבורו, או דאינו לעיכובא וכמש"כ בשו"ת עמק הלכה הנ"ל וכן כתב בשו"ת משכנות יעקב בסי' ק"ו.

והנה פסק השו"ע בשם הגאונים, דלדין של קידוש במקום סעודה לא בעינן סעודה ממש, אלא סגי בדבר מועט במיני תרגימא אבל לא בפירות:

¹¹ רי"ן על מסכת סוכה דף יט ע"א, וראה רי"ן שבת דף ט ע"א ושם בחידושי אנשי-שם.

¹² תוס' פסחים דף ק ע"א.

¹³ "רן שבת דף ט ע"א, וראה בחידושי אנשי-שם: "צריך להיות תחילת הסעודה ומתקן אותה, וראה לעיל הערה 11.

¹⁴ תוס' רי"ד פסחים דף קו ע"א (מהדורא תליתאה), וכן כתב בספר המכריע סימן ע"א דף נ"ז סוף עמוד ד'.

¹⁵ שו"ת "מנחת יצחק" חלק ח' סוף סימן ל', וראה דמיייתי שם את דברי הברכי יוסף בשם רבינו ישעיה בספר המכריע.

"כתבו הגאונים, הא דאין קידוש אלא במקום סעודה, אפילו אכל דבר מועט, או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה, יצא קידוש במקום סעודה, וגומר סעודתו במקום אחר ודווקא אכל לחם או שתה יין אבל אכל פירות לא"¹⁶.

אולם הביאור הלכה שם ד"ה "כתבו" הביא מהמעשה רב שהגר"א לא היה מקדש אלא במקום סעודה גמורה ולא על מיני תרגימא או יין, ומקור מחלוקתם הוא דברי הגמרא:

"ואף רבה סבר: אין קידוש אלא במקום סעודה, דאמר אביי כי הוינא בי מר, כי הוה מקדש אמר לו: טעימו מידי, דילמא אדאזילתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא, ולא מקדש לכו בבית אכילה, ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה"¹⁷.

ונחלקו רבותינו בהא דאמר רבה טעימו מידי, דהתוס' כתבו שם דטעימו מידי היינו טעימת לחם. וכן כתב בתוס' רי"ד שם:

"ורבינו אלחנן הוכיח משם אביו רבינו יצחק זצוק"ל, דהאי טעימו מידי משמע סעודת שבת ממש, כדאמרינן בפרק ג' דשבועות, כדאמרי אינשי טעימו מידי ואזלו ואכלו ושתי, ואמרינן בתענית ליטעום מר מידי בתעניתא יתיבנא, ומשמע דלסעודה הינו מזמנים אותו"¹⁸.

וחזינן מכל הני רבנותא דפשיטא להו, דלא חשיב מקום סעודה אלא כשאוכל פת, אמנם הגאונים שהובאו בשו"ע ס"ל דסגי במיני תרגימא.

ולכאורה היה נראה לומר דפליגי בטעמי קידוש במקום סעודה, דאי נימא דבעינן קידוש במקום סעודה, הוא ע"מ לתקן את הסעודה וכדכתב הר"ן, אזי בעינן לפת ולסעודה גמורה וכדפסק המעשה רב בשם הגר"א. אמנם אי נימא דבעינן יין חשוב, אפשר דסגי במיני תרגימא וכו'. אך זה אינו דאם נימא דדעת השו"ע בשם הגאונים, דהא דבעינן קידוש במקום סעודה, הוא על מנת שיהיה יין חשוב. א"כ אמאי לא יהני דין שומע כעונה, דהרי צריך שהשומע עצמו יקיים הדין של מקום סעודה, ולא סגי ליה לצאת בהא דגבי המקדש הוי מקום סעודה וכמו דפסק השו"ע:

"אם קידש בביתו, ושמע שכינו ושולחנו ערוך לפניו יוצא בו דשפיר הוי מקום סעודה, וכגון שנתכוון השומע לצאת ומשמיע להוציא"¹⁹.

ומבואר מדברי השו"ע דבעינן שיהא שולחן ערוך לפני השומע, ותהא שמיעת הקידוש במקום סעודה, אבל אם אין שלחן ערוך לפניו, לא מהני ליה לצאת בקידוש חבירו.

וכן כתב במשנה ברורה "דאשה אלמנה, שאינה יודעת בעצמה איך לקדש, לא תוכל ליכנס בבית אחר לשמוע קידוש, כיון שאינה סועדת שם כלל"²⁰.

¹⁶ שולחן ערוך או"ח סימן רע"ג סעיף ה'. וראה בשערי תשובה שם שכתב בשיטת הגאונים, דהא דס"ל דלדין דמקום סעודה סגי בשתיית הכוס, היינו דווקא לגבי המקדש עצמו ששתה, אבל לא לשאר השומעים וכ"כ המשנה ברורה שם ס"ק כ"ו, ועיין בברכי יוסף סי' רע"ג סק"ב שהביא שיטת החולקים דס"ל דשתיית המקדש סגי להוציא אף שאר השומעים.

¹⁷ מסכת פסחים דף ק ע"ב.

¹⁸ תוס' רי"ד שם, וראה באוצר הגאונים שכן שיטת רבי האי גאון, ורב נטרונאי גאון ועוד עיי"ש. והנה הבית יוסף בסימן רע"ג כתב לדחות הראיה מהתוס', שאפשר דלא חולק על הגאונים שהובאו בשו"ע, שביאר שמה שהתוס' הצריכו פת היינו משום חיוב סעודת שבת, ולא מדין קידוש במקום סעודה, והוסיף שכן משמע מסוף לשונם. ואמנם צ"ע, הרי התוס' פירשו את דברי רבה "טעימו מידי", ורבה הרי חשש לקידוש ולא לסעודה, והתוס' אכן הקשו לקמן בד"ה "ובקידושא" מדוע לא חשש רבה לסעודת שבת, ותירצו משום שיוכלו לעשות למחר שלש סעודות או באופן אחר עיי"ש, ואכמ"ל.

¹⁹ שו"ע או"ח סימן רע"ג סעיף ו'.

²⁰ משנה ברורה סימן רע"ג סק"כ, ומקורם מדברי הגמרא בפסחים לעיל דף קא ע"א דרבה אמר להם טעימו מידי דילמא אדאזלתו לאושפיזא, מתעקרא לכו שרגא... ובקידושא דהכא לא נפקיתו".

והשתא אי נימא דדין קידוש במקום סעודה הוא דין בתקון הסעודה א"כ מובן בפשטות, אמאי לא מהני ליה לשומע לצאת, שהרי לא שייך קידוש אם אינו אוכל כאן, דהא אין מה לתקן כאן. אמנם אי נימא דדין קידוש במקום סעודה הוא דין שיהיה קידוש חשוב, אמאי לא יהני דין שומע כעונה, וכמו גבי עיקר דין כוס דמהני דין שומע כעונה, אעפ"י שהשומע אינו אווז כוס בידו, והמקדש מוציא בזה ידי"ח, ומ"ש מדין קידוש במקום סעודה. וכבר עמד בזה בספר "שיח השדה" להגאון מקוזיגלוב סי' ד' סק"ז עיי"ש. וע"כ דגם השו"ע ס"ל דהא דבעינן קידוש במקום סעודה, הוא ע"מ לתקן את הסעודה וכדכתב הר"ן הנ"ל.

ובאמת דכן דייק הפרישה (סימן רס"ט סק"ד) מדברי הטור והשו"ע שכתבו ו"גומר סעודתו במקום אחר" הרי דלא מהני קידוש על מיני תרגימא, אלא משום שגומר סעודתו במקום אחר כלומר גם הגאונים ס"ל דהא דבעינן קידוש במקום סעודה הוא ע"מ לקדש את הסעודה, אלא צריך לומר דהגאונים ס"ל דהיכא חל הקידוש על הטעימא, ממילא חל גם על המשך הסעודה, ולפיכך כתב הטוש"ע "וגומר סעודתו במקום אחר"²¹. דכיון דחל הקידוש על טעימא ממילא הוא מקדש את הסעודה גם כן, ועל-כך חלקו התור"ד והתוס' דהם לא ס"ל דהקידוש על הטעימא מהני גם לסעודה שלאחר מכן, ולפיכך נהג ה"מעשה רב" שעשה קידוש רק על הסעודה, אמנם לפ"ז אפשר לקדש בתחילה על מזונות, ואח"כ לחזור ולקדש בסעודה, ובכך חוששים גם לשיטת הגר"א ודעימיה, מעתה נוכל להבין את שיטת תוס' רי"ד. דהנה על הא דאמר רבה "טעימו מידי" כתב התור"ד:

"נראה לי דדהיא דנפקי בטעימה מידי, משום דעל עיקר סעודה דרבה איתקדיש, אבל אין להוכיח מכאן להתיר לקדש בליל שבת כשמתקבצין לשתות ולאכול פירות בלא מקום סעודה, כמו שאנו נוהגין עכשיו בבית בעל הברית, ואע"ג דאכלי ריפתא פורתא לית לן לקדושי אלא במקום סעודה חשובה, דבעינן 'וקראת לשבת עונג במקום עונג שם תהא הקריאה"²².

כלומר, דס"ל לתור"ד דבאמת לקידוש במקום סעודה בעינן אכילה גמורה, אלא כיון שרבה אכל סעודה גמורה סגי להשומעים בטעימא, והדברים צריכים בירור, דאם יוצאים השומעים במה שאצל רבה הוי מקום סעודה, א"כ אין צריך כלל לטעום, ואם בעינן שיהיה מקום סעודה גם להם, א"כ מדוע אינם צריכים לאכול סעודה גמורה?

אמנם לדברינו, א"ש דתוס' רי"ד ס"ל דאיכא בדין קידוש במקום סעודה שני הדינים, גם משום דבעינן יין חשוב ולכך בעינן קידוש במקום סעודה, וגם בעינן לקדש את הסעודה וכדכתב הר"ן הנ"ל.

אלא דלקידוש חשוב בעינן לדעת התור"ד סעודה גמורה, דאז הוי יין חשוב, אמנם על דין יין חשוב מהני דין שומע כעונה, דכיון דהם שומעים ברכה שנעשה על יין חשוב ואמנם איכא דין נוסף דבעינן לקדש את הסעודה, ולכך סגי במיני תרגימא דהוי תחילת הסעודה אמנם על דין דקידוש הסעודה לא מהני דין שומע כעונה דהא בעינן לקדש הסעודה של השומע, ולכך אמר להו רבה טעימו מידי.

²¹ ועיין בפרישה שם סימן רס"ט סק"ד דהוא פירש שגומר סעודתו "היינו שכל הסעודה חשיבה לסעודה אחת, ולפיכך כתב שכל זה דווקא לשיטת הרשב"ם שיין יש לו כדין פת שצריך ברכה במקומו, ולא לפי הר"י שצריך לברך ברכה אחרונה על יין לפני שעוזב עיי"ש, ולפי דבריו זהו שלא כמנהגנו שמקדשים על מזונות ומברכים ברכה אחרונה, ודי בזה.

²² תור"ד פסחים דף קא, ולהעיר דהכא ס"ל דטעימו מידי – היינו טעימה כלשהיא, אמנם לעיל הבאנו בשם רבינו אלחנן דטעימו היינו פת.

ומעתה א"ש הא דכתב תורי"ד דדווקא הכא כיון דרבה אכל סעודה גמורה סגי במה דהם טעימו מידי, אמנם אי רבה לא היה אוכל לא סגי בטעימה כל שהיא, כיון דלדין יין חשוב בעינן סעודה גמורה, וא"ש.

ומעתה נבין דין טעימה קודם קידוש וקידושא רבה.

טעימה קודם קידוש וגדר קידושא רבה

והנה איתא בשו"ע סימן רע"א: "דאסור לטעום כלום קודם שיקדש ואפילו מיס" ותמהנו בריש דברינו דמאי שנא קידוש משאר מצוות שאסור לאכול קודם, ואעפ"כ קיי"ל דטעימא שרי, והשיב המשנה ברורה, דבקידוש סיבת האיסור חל עליו מיד בכניסת שבת, ותמהנו דהא ניחא בקידוש של ליל שבת, אך השו"ע פסק דגם בקידוש ביום אסור לטעום כלום, והרי התם לא שייך למימר דזמנו דווקא בשעת הבוקר.

אמנם לדברינו א"ש, דאחר דביארנו דשיטת השו"ע דיסוד הדין של קידוש במקום סעודה, דבעינן לקדש הסעודה, וכמש"כ הר"ן דבעינן לתקן הסעודה, א"כ ניחא דכל אכילה או טעימא של שבת בעי לקדש. דחז"ל חייבו כל אכילה של שבת בקידוש, ולכך שאני מכל מצוה דאסור לאכול לפני משום שמא ימשך, אך בשבת סיבתה שונה דבעינן לקדש את אכילה. ולכך אסור לטעום כלום קודם שיקדש.

ומעתה נבין את מחלוקת הרמב"ם והראב"ד לגבי קידושא רבא.

דהנה אמרינן:

"תנו רבנן 'זכור את יום השבת לקדשו' – זוכרהו על היין, אין לי אלא בלילה ביום

מנין? תלמוד לומר זכור את יום השבת"²³.

והנה תמהו רבותינו הראשונים דמדוע צריך לקדש פעם נוספת, אחר שכבר קידש בלילה, ועוד דמה קידוש הוי ביום הלא אינו מזכיר כלל קדושת היום? וביאר רבינו דוד שבאמת אין זה קידוש, רק שתיקנו חכמים שיהא אדם קובע סעודתו על היין:

"ונראה שאין ברכה של בורא פרי הגפן זו, אלא שיהא אדם קובע סעודתו על היין בשבתות וימים טובים וקורין אותו קידוש שסמוך בה סעודתו כמו שסומכין אותה על הקידוש... אבל אנו לא ידענו טעם למה קראו אותו קידושא רבה אלא מפני שהוא קודם שיאכל כדין קידוש, ומפני זה לא היה להם לקרותו רבה ודיו שיקרא זוטא, והרב מורי נ"ר אמר לי שהוא סוד הנעלם"²⁴.

הרי שלדעת רבינו דוד קידוש היום אינו ענין כלל של קידוש, וכתב שם רבינו דוד דלפיי"ז הרי ברכת בורא פרי הגפן של קידוש היום הוא כשאר ברכות הנהנין, שאם יצא אינו מוציא, דכיון דהוי ככל ברכות הנהנין דאם יצא אינו מוציא.

אולם בחידושי הר"ן שם כתב דקידושא רבה ביום הו"ל דין של קידוש, ואף שכבר קידש בלילה, תיקנו חכמים להוסיף עוד קידוש ביום שכן כבוד היום עדיף מכבוד לילה.

"אלא משום דכבוד יום עדיף מכבוד לילה, ראו חכמים לעשות ביום זכר לקידוש, והיינו בורא פרי הגפן ותו לא, שהוא התחלת קידוש של לילה, ועוד שלפי שאין אומרים שירה על היין, כיון שמברכין על היין תחילה שלא כדרך שאר הסעודות, הוי כעין שבת ושירה לקדושתו של יום ומשום דלא הוי אלא מדרבנן, לא ראו

²³ פסחים דף קו ע"א.

²⁴ חידושי רבינו דוד פסחים דף קו, וכן משמע בשאלתות פרשת יתרו שאילתא נ"ד.

להאריך בו יותר כדי שלא להשוותו לקידושא של לילה, וקראוהו קידושא רבה לכינוי לפי שאינו עיקר כקידוש של לילה וזוטר שעוריה כדקרינן לסומא סגי-נהור, ומי"מ כיון דתקנוהו רבנן כעין קידוש, אפשר שאף ביום אסור לטעום קודם שיקדש ואפשר שצריך ג"כ שיהא במקום סעודה כקידוש של לילה²⁵.

יוצא איפוא לפי דברי הר"ן דדין קידושא רבה הו"ל דין קידוש גמור, וכמו דבעינן לקדש בלילה אף ביום בעינן לקדש ולפי זה סיים הר"ן, דכיון דקידושא רבה הו"ל דין קידוש א"כ פשיטא דאסור לטעום גם בבוקר קודם. וכמו דביארנו דאכילה של שבת בעי קידוש. וכדכתב הר"ן דבעי לתקון אכילה של שבת. ובהא נחלקו הרמב"ם והראב"ד הנ"ל, דהרמב"ם ס"ל בהלכה י': דקידוש של שבת הו"ל דין קידוש ולפיכך פסק דאסור לו לאדם שיטעום כלום שיקדש²⁶, והראב"ד ס"ל כדעת רבינו דוד, דקידושא רבה לא הו"ל כלל דין קידוש ולפיכך כתב יולפי שקראוהו קידושא רבה יצא לו, ואינה כלום שכבר נתקדש היום בכניסתו על היין קודם שיטעום²⁶. ומעתה ס"ל הראב"ד דאחר דקידושא רבה אין לו דין קידוש, א"כ הו"ל כמו כל מצוה שרק אכילה לפניו אסור אבל טעימה שרי. אמנם הרמב"ם ס"ל דקידושא רבה הו"ל דין קידוש גמור וצריך לקדש גם סעודה דיום.

ואמנם נחלקו הטור והכס"מ בדעת הרמב"ם אי בעינן גם קידוש בסעודה שלישית, דהנה הרמב"ם כתב:

"וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין"²⁷.

הטור (סימן רצ"א) הבין בדעת הרמב"ם שגם סעודה שלישית צריך לקדש דכל סעודה בשבת בעי לקדושי, אולם הכס"מ שם חלק עליו וס"ל דרק בסעודה שניה בעי קידוש, ולדברי הכס"מ צריך לבאר דרק סעודה אחת ביום בעי לקדושי משום כבוד יום. ומעתה נבין את פסק הרמ"א, דהנה השו"ע כתב:

"יכול אדם לקדש לאחרים, אע"פ שאינו אוכל עמהם, דלדידהו הוי מקום סעודה, ואע"ג דברכת היין אינו יכול להוציא לאחרים, אם אינו נהנה עמהם, כיון דהאי בורא פרי הגפן הוא חובה לקידוש, כקידוש היום דמי, ויכול להוציאם אע"פ שאינו נהנה.

וכתב הרמ"א: ואפילו בקידוש של יום בשחרית בשבת, מותר לעשות כן"²⁸.

והקשה הט"ז דמ"ש ברכת הקידוש של שחרית – בורא פרי הגפן שאע"פ שיצא מוציא, ומדוע בברכת המוציא אי יצא אינו מוציא, ותיירץ דבקידוש הו"ל חובה, אבל בפת אינה חובה, דהרי אם נהנה ממה שמתענה אין צריך לאכול²⁹.

אמנם לדברינו ניחא שפיר דבורא פרי הגפן בקידושא רבה הו"ל דין קידוש ולכך אע"פ דיצא מוציא, משא"כ פת הו"ל ברכת הנהנין גרידא, ולפיכך אי יצא אינו מוציא, דהרי הר"ן כתב

²⁵ חידושי הר"ן על הר"ף פסחים דף קו ע"א (דף כב ע"א בדפי הר"ף) כתב המגיד משנה דדעת הרמב"ם דלא מהני קידוש ביום על פת, ומה שכתב הראב"ד וכשדרשו אין לי אלא בלילה ביום מנין, אסמכתא היא אף דגם הרמב"ם דעתו שקידוש היום דרבנן, אלא כוונת הראב"ד דהוי דין אחר מקידוש הלילה דהוי דין קידוש וביום אין זה כלל קידוש אלא רמז בעלמא.

²⁶ ראב"ד פכ"ט מהלכות שבת ה"י, ומה שהוסיף הראב"ד דאילו בא לקדש על הפת מי לא מקדש, ואף שבלילה גם יכול לקדש על הפת ומה ראייתו, וצ"ל דאף דגם בלילה מהני על פת, זהו משום שיש דין קידוש בדברים, אך ביום דאיכא רק ברכת הנהנין וכיון דמהני פת, ראייה דהוי רק לכבד את השבת, ואכן בדעת הר"ם.

²⁷ רמב"ם הלכות שבת פרק ל' הלכה ט'.

²⁸ שו"ע או"ח סימן רע"ג סעיף ד'.

²⁹ ט"ז שם סק"ג ומשנה ברורה שם ס"ק י"ט.

שבקידוש של שחרית באמת היה צריך לומר קידוש שלם, אלא שמפני כבוד לילה תיקנו שסגי רק בברכת בורא פרי הגפן, והו"ל דין קידוש גמור, ולפיכך אע"פ דיצא מוציא. והנה הנפק"מ תהא האם אשה חייבת בקידושא רבה, דהנה המהר"ם חלאוה כתב דנשים אינם חייבות בקידושא רבה כיון שהוא מדרבנן, דכל חיוב נשים בקידוש הלילה, הוא משום דאיתקש זכור לשמור וזהו רק בקידוש דאורייתא. אמנם המשנה ברורה כתב:

”וגם הנשים שייכים בענין זה דכל מילי דשבת דאיש ואשה שויין”³⁰.

וברור דתליא בהא, דאי קידושא רבה הו"ל דין קידוש וכבלילה א"כ נשים חייבות בקידוש דיום כבלילה, אמנם אי הוה דין דתקנו לעשות סעודה על יין א"כ שפיר נשים פטורות ושפיר מבואר.

---

³⁰ משנה ברורה סימן רפ"ט סק"ו.